

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Любович А. А.¹, Самотоєнкова О. В.²

¹ – студент, кафедра статистики,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Любович А. А., Самотоєнкова О. В. Економічна активність та зайнятість населення України. Обґрунтовано необхідність дослідження економічної активності та зайнятості населення України. Проаналізовано динаміку та регіональні особливості зайнятості населення в Україні. Розглянуто основні категорії зайнятого населення. Запропоновано основні шляхи підвищення рівня зайнятості в Україні.

Ключові слова: зайнятість, економічно-активне населення, безробіття, трудовий потенціал, трудові ресурси, ринок праці.

Любович А. А., Самотоєнкова Е. В. Экономическая активность и занятость населения Украины. Обоснована необходимость исследования экономической активности и занятости населения Украины. Проанализирована динамика и региональные особенности занятости населения в Украине. Рассмотрены основные категории занятого населения. Предложены основные пути повышения уровня занятости в Украине.

Ключевые слова: занятость, экономически активное население, безработица, трудовой потенциал, трудовые ресурсы, рынок труда.

Lyubovych A. A., Samotoenkova E. V. Economic activity and employment Ukraine. The necessity of the study of economic activity and employment Ukraine. The dynamics and regional features of employment in Ukraine. The main category of the employed population. The basic ways and methods to improve the level of employment in Ukraine.

Keywords: employment, economically - active population, unemployment, employment potential, human resources, labor market.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Любович, А. А. Економічна активність та зайнятість населення України [Текст] / А. А. Любович, О. В. Самотоєнкова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2017. – С. 97 – 105.

Сучасні демографічні процеси впливають на якість чисельності економічно активного населення в перспективі. «Старіння» зайнятих у господарському комплексі та скорочення природного приросту населення в

майбутньому спричинить проблему мобільності працюючих, обмеженість їхніх можливостей брати участь у процесі виробництва із використанням новітніх науково-технічних досягнень, зрештою проблему забезпечення економіки країни трудовими ресурсами. Тому гострою постає проблема активізації трудового потенціалу країни [1, с.185].

Питання формування трудового потенціалу та збереження трудового капіталу вивчають такі провідні науковці, як Н. Анішина, О. Грішнова, О. Демчишин, О. Заклекта, Є. Качан, В. Кріян, І. Курило, В. Куценко, М. Левицький, Н. Маркова та інші. Проводячи теоретичні дослідження щодо виявлення залежності між стимулюванням праці та розміщенням трудових ресурсів, автори дійшли висновку, що стимулювання економічно активного населення є однією з основних частин ринку праці та складовим елементом механізму розміщення трудових ресурсів.

Поняття «трудові ресурси» ширше, ніж поняття «економічно активне населення», оскільки включає ще і працездатних непрацюючих людей та тих, що навчаються з відривом від виробництва. Реально за поняттям «трудові ресурси» стоїть чисельність населення, яке можна змусити працювати, тобто яке фізично здатне працювати. Поняття ж «економічно активне населення» – це та реальна частина трудових ресурсів, що добровільно працює або хоче працювати.

За визначенням МОП, економічно активне населення складається з населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці [2, с. 172]. До складу економічно активного населення входять тільки ті особи, які займалися економічною діяльністю або шукали роботу і були готові приступити до неї, тобто класифікуються як «зайняті» та «безробітні».

В таблиці 1 наведено основні показники ринку праці в Україні за 2000-2015 роки.

Дані таблиці 1 показують, що з кожним роком чисельність економічно активного населення значно зменшується, а саме у 2015 році порівняно з 2000 роком, чисельність економічно активного населення зменшилася на 20,7 %. Тобто спостерігається тенденція до зниження і в майбутньому це може призвести до негативних наслідків.

Графічно динаміка економічно активного населення України у віці від 15 до 70 років за 2000- 2015 роки представлена на рис. 1.

Основні показники ринку праці у 2000-2015 роках

Рік	Економічно активне населення, тис. осіб	В тому числі		Зайняті, тис. осіб	В тому числі	
		працевдатного віку	старше працевдатного віку		працевдатного віку	старше працевдатного віку
2000	22830,8	21150,7	1680,1	20175,0	18520,7	1654,3
2005	22280,8	20481,7	1799,1	20680,0	18886,5	1793,5
2010	22051,6	20220,7	1830,9	20266,0	18436,5	1829,5
2011	22056,9	20247,9	1809,0	20324,2	18516,2	1808,0
2012	22011,5	20393,5	1618,0	20354,3	18736,9	1617,4
2013	21980,6	20478,2	1502,4	20404,1	18901,8	1502,3
2014	19920,9	19035,2	885,7	18073,3	17188,1	885,2
2015	18097,9	17396,1	701,9	16443,2	15742,0	701,2

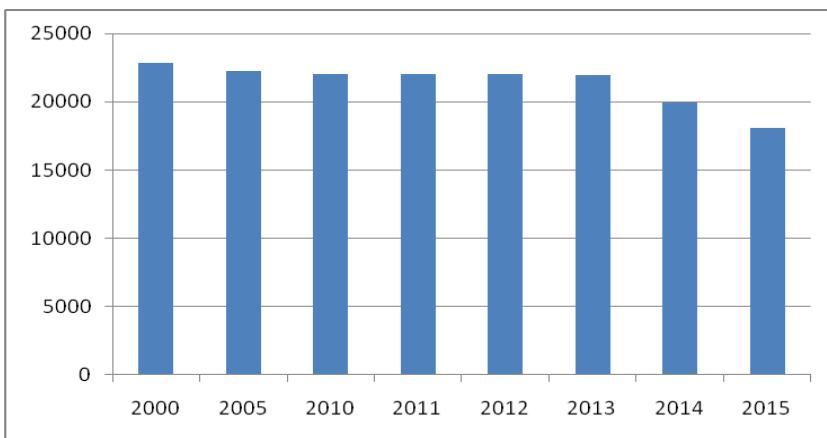

Рис.1. Динаміка економічно активного населення у віці від 15 до 70 років за 2000- 2015 роки, тис. осіб

Трансформації в економіці та криза в Україні сприяли загостренню багатьох проблем, зокрема проблеми зайнятості, нестабільної ситуації на ринку праці, дисбалансу попиту і пропозиції робочої сили. Саме в таких

умовах зростає значимість ефективної діяльності суб'єктів державного управління. Державна служба зайнятості посідає одне із головних місць серед них. Тому, проблема зайнятості, а також соціальної захищеності населення на сьогоднішній день є досить актуальною.

Існує невідповідність між заходами державної політики України та економічною ситуацією в країні. Зниження обсягів виробництва, скорочення кількості робочих місць, підвищення рівня інфляції спричинили збільшення чисельності безробітних та бідних.

Проблеми зайнятості, можливості удосконалення державного регулювання та державної політики зайнятості розглядалися багатьма зарубіжними вченими, починаючи ще від Дж. Кейнса та К. Маркса. Проблеми ефективної зайнятості досліджували М. Алле, Р. Еренберг, М. Портер, Дж. Ріфкін, Р. Сміт, Й. Шумпетер. Загальнотеоретичні основи розвитку ринку праці та зайнятості в Україні розглядалися в працях В. Близнюк, Д. Богині, В. Будкіна, Т. Заєць, М. Корецького, Т. Коропчук, Т. Мірошніченко, Л. Шевченко. Зайнятість в умовах трансформаційної економіки досліджувалася в працях В. Герасимчука, А. Колота, В. Летюха, В. Секретарюка, Л. Чижова.

Зайнятість – це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі.

Зайняті економічною діяльністю – це особи у віці 15-70 років, які:

1) працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б одну годину за наймом за винагороду в грошовому або натуральному виразі; працювали індивідуально (самостійно) на власному (сімейному) підприємстві або в окремих громадян;

2) працювали впродовж 30 годин на тиждень безоплатно на підприємстві, у бізнесі, що належить будь-кому з членів домогосподарства або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, що вироблена внаслідок цієї діяльності;

3) були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство, але не працювали впродовж обстежуваного періоду з незалежних від них особисто обставин (хвороба, відпустка, в тому числі і без збереження заробітної плати з ініціативи адміністрації або за власним бажанням, сезонний характер роботи тощо [4, с.36 -37].

До складу зайнятого населення не включаються особи, які виконують неоплачувану громадську чи добровільну роботу, та особи, які виконують тільки домашні обов'язки.

На сучасному етапі ринкового формування економіки проблема зайнятості населення України є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, а таке явище як безробіття стало досить звичним, і Україна вже має певний досвід у вирішенні проблем зайнятості населення.

За забезпеченістю працересурсним потенціалом всі регіони України можна поділити на три групи:

1) із значною часткою працездатного населення, але дуже низькими показниками природного руху, значним механічним відтоком людей (Харківська, Луганська, Дніпропетровська, Донецька, Київська області);

2) із значною часткою працездатних людей, високими показниками “старіння” населення, від’ємними або незначними додатними показниками природного приросту населення, значним механічним відтоком населення (Одеська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Львівська, Тернопільська, Волинська, Рівненська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області, Автономна Республіка Крим);

3) з найнижчою в Україні часткою працездатного населення, дуже низьким (від’ємним) природним приростом населення, найвищою часткою осіб пенсійного віку, із значним відтоком населення (Хмельницька, Житомирська, Вінницька, Черкаська, Сумська, Полтавська, Кіровоградська, Чернівецька області) [5].

Рівень зайнятості населення за регіонами України у 2016 році графічно зображено на рис. 3.

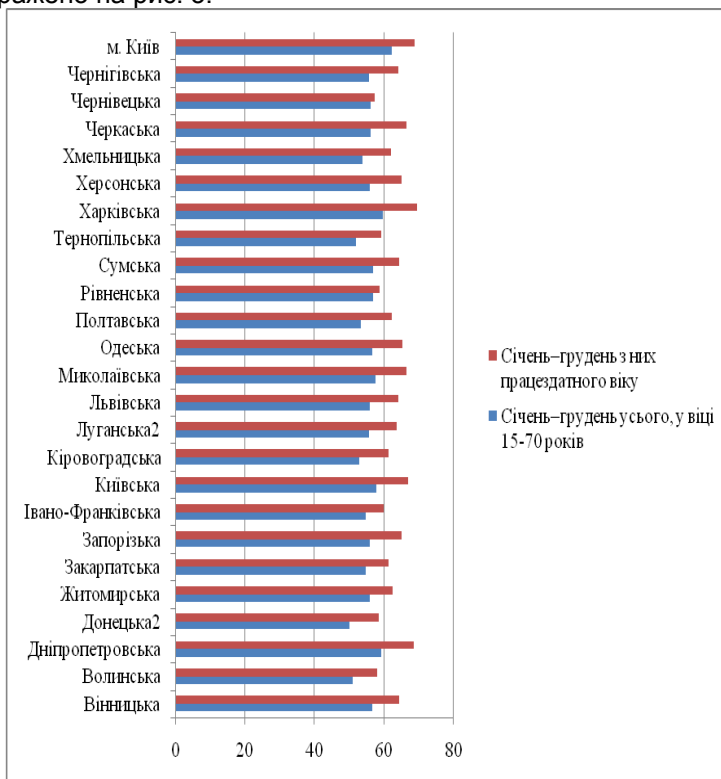

Рис. 3. Рівень зайнятості населення за регіонами України в 2016 році, %

На рис. 3 бачимо, що найбільший рівень зайнятого населення працездатного віку та осіб у віці 15-70 років спостерігається у м. Києві, Харківські та Дніпропетровські областях.

Зайнятість населення в окремих галузях економіки визначається у відсотках від економічно активного населення (працюючого), яке представлене часткою працездатного населення, безпосередньо зайнятого в суспільному виробництві.

У таблиці 2 наведена чисельність зайнятого населення в Україні за видами економічної діяльності у 2012-2015 роках.

Таблиця 2

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2015 роках,
тис. осіб

Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Усього зайнято	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,6	1113,4	998,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8	272,9
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0	422,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	962,3	959,5	974,5
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5

Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2	344,7

Структура зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2015 році графічно представлена на рис. 4.

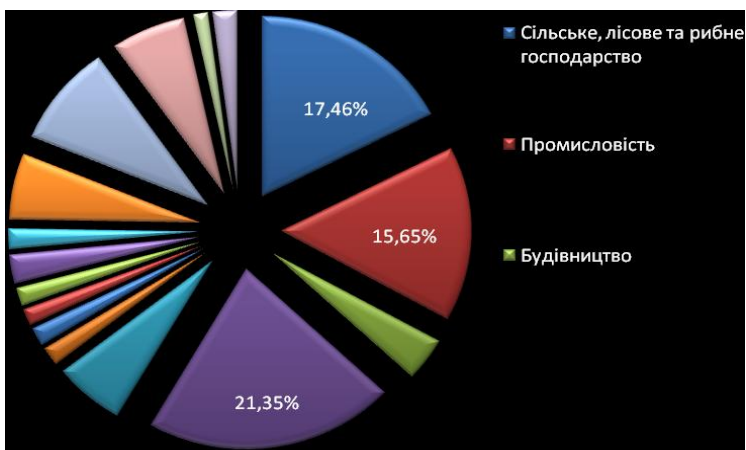

Рис.4. Розподіл зайнятого населення за видами економічної діяльності у 2015 році, %

У 2015 році найбільша кількість населення України була зайнята у таких видах економічної діяльності:

- оптові та роздрібні торгівлі та ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – 21%;
- у сільському, лісовому та рибному господарстві – 17 %;
- у промисловості – 16%.

Безробіття, а особливо його високий рівень, породжує соціальне напруження в суспільстві. Воно здатне дестабілізувати економіку і політичну систему. Тому держава не повинна віддавати вирішення проблем зайнятості на відкуп ринку.[6, с.54]. Вона має брати цю функцію на себе. Створення ефективної системи регулювання зайнятості є одним із важливих завдань ринкової економіки. Така система повинна включати:

- 1) формування фондів підтримки зайнятості, які утворюються з внесків роботодавців, бюджетних коштів, внесків самих найманих працівників

у розмірі від 0,5 до 2% їх заробітної плати у формі страхування від безробіття;

2) функціонування бірж праці, які збирають інформацію про вакантні робочі місця, поширюють цю інформацію серед людей, які шукають роботу; підбирають підходящу роботу тим, хто звертається на біржу праці; організовують перепідготовку і підвищення кваліфікації безробітних; скеровують безробітних на оплачувані громадські роботи; виплачують допомоги при безробітті;

3) розробку і реалізацію програм зайнятості, які повинні передбачати заходи щодо зниження безробіття, зокрема для створення нових робочих місць у державному секторі економіки, організовувати підготовку і перепідготовку робочої сили, враховуючи зміни в структурі народного господарства та інше.

Методи впливу на рівень зайнятості:

Активні:

- Перепідготовка та підвищення кваліфікації.
- Сприяння в пошуку роботи.
- Сприяння підприємствам у заповненні вакансій.
- Стимулювання створення нових робочих місць.
- Організація громадських робіт.
- Сприяння мобільності робочої сили.

Пасивні:

- Виплата вихідної допомоги та допомоги з безробіття.
- Стипендії в період перепідготовки та підвищення кваліфікації.
- Неоплачувані відпустки.
- Дострокове оформлення пенсій за віком.

У зв'язку з переходом до ринкової економіки в Україні з 1991 р. почало формуватися законодавство про зайнятість населення та захист безробітних. Прийнято закони України "Про зайнятість населення", "Про соціальний захист населення" та інші. Ці закони мають захищати людей праці від свавілля з боку роботодавців, від незаконного звільнення з роботи.

Закон "Про зайнятість населення" гарантує [7]:

- а) добровільний вибір діяльності;
- б) захист від необґрунтованої відмови в прийомі на роботу і незаконного звільнення;
- в) безоплатне сприяння в пошуку роботи;
- г) компенсацію матеріальних витрат у зв'язку з призначенням на роботу в іншу місцевість;
- д) виплату допомоги протягом певного періоду працівникові, який втратив роботу;
- е) безоплатне навчання і перепідготовку безробітних з виплатою стипендії;
- ж) виплату допомоги з безробіття і допомоги утриманням;

з) зарахування до трудового стажу періоду навчання, перепідготовки, виконання оплачуваних громадських робіт і одержування допомоги при безробітті та інше.

Важливу роль у реалізації вказаних гарантій повинна відіграти державна служба зайнятості, очолювана міністерством праці та виконавчими комітетами місцевої влади, а також комітети сприяння зайнятості, які формуються на паритетних засадах із представників профспілок, державних органів та роботодавців.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна стверджувати, що уряд України активно сприяє поліпшенню ситуації на ринку праці. Державна політика зайнятості передбачає розроблення програм, що зможуть забезпечити більш високий рівень зайнятого населення та відповідно зниження безробіття, що має своє відображення у статистичних показниках. Але не зважаючи на досягнення щодо покращення соціально-економічного становища на ринку праці, важливим завданням залишається раціоналізація структури зайнятості на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності, удосконалення політики оплати праці та створення сучасних високотехнологічних робочих місць відповідно до завдань модернізації економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глевацька Н.М. Зайнятість населення України в умовах нестабільної економічної ситуації: основні проблеми і напрями їх вирішення / Н.М. Глевацька, В.А. Михайлович // Наукові праці КНТУ. - 2010. - № 17. - С.183-192.
2. Майсюра Е.Н. Зайнятість населення і вирішення кадрової проблеми в Україні / Е.Н. Майсюра // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 5. - С.166-174.
3. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_07u.htm
4. Петюх В.М. Ринок праці та зайнятість: Навч. посіб. -- Київ МАУП, 1997. Глава 1-5
5. Державний комітет статистики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Дмитренко Г.А. Ринок праці та зайнятість населення: проблеми теорії та виклики практики/ Дмитренко Г.А., Побірченко Н.А., Яковенко Ю.І. - К., 2010. – с.54
7. Закон України «Про зайнятість населення». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/803-12>
8. Самотоєнкова, О. В. Економічна статистика: навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. - Одеса: ОДЕУ, 2010. – 182 с.
9. Ольвінська Ю. О. Роль розвитку малого бізнесу у реструктуризації регіонального ринку праці / Ю. О. Ольвінська // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление трудовыми ресурсами: государство, регион, предприятие. – Донецк: ІЕП, 2006. – Т.2. – С. 345-350.